Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!
1925 чылда үндезилеттинген
ШЫН
СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы
1972 чыл.
ОКТЯБРЬ
6
ПЯТНИЦА
№ 236 (9004).
өртээ 2 көп.

110 муң тонна тарааны Төрээн чуртка бээри — Тываның тараажыларының алдарлыг херээ!

*Дүүн беш шакка чедир республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге **102.172** тонна тарааны саткан, ол болза планның 92,9 хуузу-дур. Районнар аайы-биле мындыг болган:*

Районнар	Планы	Сатканы	Хуузу
	(тонна)		
ТАҢДЫ	56000	46770	83,5
БИИ-ХЕМ	13000	11734	90,3
КАА-ХЕМ	27.000	31590	117
УЛУГ-ХЕМ	5.580	3548	63,6
ЧӨӨН-ХЕМЧИК	4.940	2244	45,4
БАЙ-ТАЙГА	130	176	135,4
КЫЗЫЛ	5000	5234	104,7
БАРЫЫН-ХЕМЧИК	1300	870	66,9

ПАРТИЯ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Массалыг апарган

Республикавыстың найысылалы Кызыл хоорайга партия өөредилгезиниң болгаш комсомол чырыдыышкынының системазынга чаа өөредилге чылының кандыг янзылыг эгелээнининң дугайын кысказы-биле чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис СЭКП Кызыл хоорkомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш С. И. Шуклинден дилээн. Ооң биске дыңнатканы болза:

— Партия өөредилгезиниң системазынга четчелээшкин бо чылын эки болган. Өөредилгениң эге, ортумак болгаш дээди звенолары тургустунган үеден эгелээш, найысылалдың ажылчы чоннарының политиктиг өөредилгезин аңаа дүүштүр организастап чорудуп келген. Ынчангаш политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң четчелээшкини бисте улуг бергедээшкин чокка эртип турар.

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде, тудуг, транспорт организацияларында болгаш албан черлеринде чүгле партия өөредилгезиниң талазы-биле 79 эге политшкола, марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң 66 школазы, 74 теоретиктиг семинар ажылдап турар. А экономиктиг өөредилгениң бөлгүмнериниң, семинарларының саны 200 четкен.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгеде ниитизи-биле 8 муң 250 ажыг кижи хаара туттунган, оларның аразында коммунистер 3 муң 117 кижи.

Чаа өөредилге чылында бөлгүмнерниң болгаш семинарларның хөй кезии эрткен чылда өөренип турган программазын ёзугаар кичээлдерин уламчылай берген. Ылаңгыя Каа-Хемниң хемүр-даш разрезиниң, хоорайның харылзаа белдириниң, Күрбанкының, «Септелге-тудуг» трезиниң коллективтеринге баштайгы кичээлдерге дыңнакчылар бүрүн чыылган.

Партия өөредилгезиниң системазынга чаа өөредилге чылы эгелээн. Аңаа СЭКП Эрзин райкомунуң партбиблиотеказы баш удур эки белеткенген. Пропагандистерге хамаарышкан бүгү номнарны, брошюраларны, журналдарны тускайлаан. Ылаңгыя «Правда», «Шын», «Тувинская правда» солуннарга парлаттынган политөөредилгеге хамаарышкан чүүлдерни ында чыгган.

Бо бүгү ажылды ынчаар организастаарынга партбиблиотека эргелекчизи Сара Алексеевна Сарыгбанның киирген үлүү улуг. Бо хүннерде районнуң пропагандистери ол библиотеканың хүнүнүң келир аалчылары апарган. Оларны библиотекарь Сара САРЫГБАН (чурукта) чылыы-биле хүлээп ап турар.

К. САРЫГ-ООЛДУҢ фотозу.

Баштайгы кичээл

Кежээ ажыл шагы төне бергенде бөлүк-бөлүк болуп алган ажылдакчылар аңгы-аңгы өрээлдерже кириптилер. Респотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазының өрээлинче кирген чээрби ажыг кижилерниң аразында олур мен. Бо дээрге килдистер эргелекчилери болгаш специалистер-дир. Олар — экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир теоретиктиг семинарның киржикчилери.

Пропагандист Ю. С. Катков туруп келгеш чугаалады:

— Бистиң политөөредилгевис теоретиктиг семинар болганда кичээл бүрүзүнге чаңгыс пропагандист чүве чугаалаар эвес, дыңнакчылар база немээр, чаңгыс айтырыгны хөй тала-биле сайгарар апаар бис.

Ооң соонда пропагандист дараазында болур кичээлдерниң темаларын дыңнакчыларга хуваады.

Респотребсоюзтуң баштаар черинде чаа өөредилге чылында политиктиг өөредилгеге кандыг сорулгалар салдынып турарын партия эге организациязының секретары Гладилинден сонуургап айтырдым.

— Чаа өөредилге чылын чедиишкинниг эгелээр дээш эрткен чылгы чедиишкиннеривисти, четпестеривисти сайгарып, дыңнакчыларның сүмелерин өөренип көрген бис,— деп, Владимир Сергеевич харыылады.

Эрткен өөредилге чылында партия өөредилгезиниң системазынга 110 кижи хаара туттунган турган. Оларның бежен ийизи коммунистер. Политөөредилгени эрткен чылын ниитизи-биле эки дооскан. Эки ажылдыг политшколаларга бүдүрүлге комбинадын (пропагандизи эш Ананьин), универсалдыг баазаны (пропагандизи эш Иванов) хамаарыштырып болур. Бо черлерде политиктиг өөредилгениң школаларының дыңнакчылары кичээлдерин үе-шаанда эрттирип, аңаа идепкейлиг киржип, өөренген темаларын бүдүрүлге-биле холбап турган. Септелге-тудуг участогунга, Сесерлиг сельпозунга тургустунган политшколалар чүгле баштайгы организастыг кичээлдерни эрттиргеш, өөредилге чылының дургузунда эки шынарлыг чаңгыс-даа кичээлди эрттирбээн болуп турар. Ооң чылдагааны пропагандистерниң болгаш дыңнакчыларның харыысалга чогунда болган.

Мурнуку чылдарга бодаарга, чаа өөредилге чылын эки белеткелдиг, организастыг эгелээн бис. Экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир политшколаларның дыңнакчыларын Центросоюзтуң бадылааны тускай программа-биле өөредир. Ол талазы-биле Тыва респотребсоюзтуң баштаар чери доктаалды база хүлээп алган. Моон-биле черге-лештир чаа өөредилге чылының бир онзагай чүүлү — хөй-ниити организацияларындан аңгыда администрация политшколаларның ажылын хайгаарап турары болган. Чылдагаан чок хөй шак үзер, бот идепкей чок дыңнакчыларны администрация черинден көөрүн дугурушкан.

Чаа өөредилге чылында политөөредилгеде шупту 146 кижи хаара туттунган. Ооң иштинде килдистер эргелекчилери, оларның оралакчылары 2 чыл дургузунда 120 шак өөренир теоретиктиг семинарның дыңнакчылары болган, 12 аныяк тускай эртемниглерни кежээки университетке өөренири-биле бадылаан. 6 организацияда политиктиг эге болгаш марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир, экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школалар тургустунган. Ооң мурнунда үжен хар иштинде аныяктар аңгы-аңгы политбөлгүмнерге хаара туттунган турган болза, а бо чылын ол аныяктар партия шугуму-биле политөөредилгеже хаара туттунган.

Политшколаларның ажыктыг, дээштиг чоруун чедип алыр дээш дуржулгалыг пропагандистерни шилээн. Оларның аразында Ю. С. Катков, Р. Ф. Утев болгаш өскелерин-даа адап болур. Ооң ыңай кичээлдерге плакаттарны, графиктерни, диаграммаларны, киночуруктарны, садыг ажылы-биле холбаалыг бодалгаларны, чижектерни ажыглаарын бо өөредилге чылында боттандырып чорударын чедип алыр дээш чамдык боттуг хемчеглерни алган.

Ч. МОНГУШ.

Шуптузу чыылган

Тес-Хем районда партия, комсомол чырыдыышкынының четкизинге өөредилге бо чылын организастыг эгелээн. Бүгү политшколаларның организастыг кичээлдеринге партия райкомунуң төлээлери олурушкан.

«Чодураа» колхозтуң төвүнде дөрт политшколаның дыңнакчылары кичээлдерге организастыг келгеннер. Дуржулгалыг пропагандист И. Комбунуң удуртканы эге политшколаның дыңнакчылары баштайгы кичээлге шупту олурушкан. Районнуң партия өөредилгезиниң семинарларында, школаларында ниитизи-биле 700 ажыг кижи өөренип эгелээн.

М. КАРА-ТОННУГ.

Чылдан чылче

Чаа өөредилге чылы онзагай. Кайы-даа звенонуң дыңнакчылары сайгарып номчуур хөй санныг литература чырыкче үнген, көргүзүг материалдары көвүдээн. Ооң чижээнге, чүгле тыва дылче очулдурган, партия өөредилгезиниң эге политиктиг школазынга хереглээр өөредилге номнарын алырга безин четчир. Ортумак болгаш дээди звеноларга ажыглаар литература болгаш диафильмнер, плакаттар, кинолар база-ла четчир.

Ооң-биле кады экономиктиг билиглерни бүгү чоннуң өөренииринге эргежок чугула өөредилге номнары тыва дылче очулдуртунмаан-даа болза, «Шын» солуннуң арыннарынга ол материалдарны доктаамал парлап турар. Оларны бистер пропагандистер ажыглап турар бис.

Сентябрьның сөөлгү хүннериниң бирээзинде СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунга пропагандистерниң семинары болуп эрткен. Райкомнуң залынга ол семинарга белеткелди мурнуку чылдардан бедик деңнелдиг кылган. Методика булуңу. Ында политөөредилгениң үш звенозунуң программаларын, эргежок чугула литератураларын делгеп көргускен.

Пропагандистиң булуңу. Мында «ССРЭ-ниң тургустунганы», «Улуг Октябрьның херээ», «Коммунистиг тургузуушкунунуң үе-чадазында национал харылзаалар дугайында» деп эгелерниң адаанда, эге бүрүзүнге хамаарышкан литература материалдарын чыып делгээн турган. Оон ыңай «Өөредилгениң массалыг хевири», «Кадрларның экономиктиг өөредилгези» деп ийи булуң база шиметтинген.

Чаа өөредилге чылынче эгелеп кирерде, районнуң колхоз, совхозтар, албан организация черлериниң удуртукчуларының болгаш партия өөредилгезиниң пропагандистери ол бүгү чүүлдер-биле танышкан. Эрткен чылдарга деңнээрге, политөөредилгениң пропагандистери программаларны, журналдарны доосканда дыңнакчының холга алыр шынзылгаларын бүрүн алган.

О. ЧАҢ-ООЛ.

* * *

Партия өөредилгезиниң болгаш комсомол чырыдыышкынының системазынга өөредилге чылының эгелээриниң мурнунда чер-черде партия райкомнарының болгаш парткомнарының пропагандистер семинарларын эрттиргениниң дугайын бижикчилер **А. Аракчаа, К. Деспижек, Т. Түлүш** болгаш оон-даа өскелер бисче бижээн.

Ажаалда болгаш аңгыс аңдарылгазы

Юбилейлиг чылдың чаагай дүжүдүнүң ажаап алыышкынын республиканың ажыл-агыйларында ургулчулевишаан. Ажаап алза чогуур 229326 га шөлдүң ам 54731 гектары арткан. Ол ышкаш тавычалай кестинген 174595 ганың 82,2 хуузу бастыртынган. Бо дээрге эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, бүгү шөлдүң тараазын кезериниң болгаш тавычалай бастырарының талазы-биле барык он ажыг хуу мурнап чоруп турары ол-дур.

Республиканың тараалаң районнарының хову-шөлдеринде ам сыпта туруп турар тарааны ап көөрге, байдал мындыг. Таңдыда 5353 га, Каа-Хемде 4470 га, Бии-Хемде 9232 га, Улуг-Хемде 15338 га болгаш Чөөн-Хемчикте 15762 га тараа ам-даа сыпта турар. Оон аңгыда тавычалай кестингеш, бастыртынмайн чыдып турар тараа дыка хөй. Моон ап көөрге, республикада дүжүт ажаалдазының байдалы адакталып турар деп чугаалаары ам-даа эрен. Эң ылаңгыя Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарда ажылдың темпизи кошкак чоруп турарын айтыр херек.

Күрүнеге тараа садарының планын дүрген күүседиринден аңгыда, ажаап алыышкынны дарый доозуп, хар адаанга чаңгыс-даа килограмм тараа арттырбас дээш, кыска хуусаада кызымаккай ажылдаары тараажы бүрүзүнден негеттинип турар.

Бо күзүн республикага 132371 га черниң аңгызын аңдарып, келир чылдың дүжүдүн магадылаар ужурлуг. Ындыг турбуже ол планга хамаарыштыр аңдартынган аңгыс, ооң чүгле 39,9 хуузу болуп турарын айтырга-ла ук ажылдың оожум темпилиг чоруп турары тодаргай. Бо талазы-биле тараалаң районнар — Таңды 49,0 хуу, Каа-Хем 40,5 хуу чоруп турда, Бии-Хем аңгыс аңдарылгазын чүгле 17,7 хууга чорудуп турары хомуданчыг. Кызыл хоорай Совединиң болгаш Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында бо ажыл багай эвес. Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарда аңгыс аңдарылгазы база-ла оожум темпиде чоруп турарын демдеглээр херек.

Юбилейлиг чылдың дүжүдүн кыска хуусаада ажаап ап, келир чылга магадылап, аңгыс аңдарылгазын дүрген чорудары — хүннүң эң чугула айтырыы дээрзин утпас ужурлуг.

ЖИТОМИР ОБЛАСТЬ. Дзержинский районнуң Чкалов аттыг колхозунга свёкла ажаакчылары эки ажылдаан. Ам ооң дүжүдүн ап турар (чурукта). Ында бир гектардан-на ортумаа-биле 600 центнер свёкла дүжүдүн ап турар.

П. БОЙКОНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникаа).

Картофель — ийиги хлеб

Картофельди шаандан тура ийиги хлеб деп адап чаңчыга берген бис. Ооң ажыл-чемге болгаш мал чеминге аажок ужур-дузалыы чонга билдингир. Ынчангаш кедээ ажыл-агый культураларының чугула алыры — картофельди өстүрериниче болгаш ооң дүжүткүрүн бедидеринче сөөлгү чылдарда доктаамал сагыш салып келген.

Бо чылын бистиң республикага тараа культураларының дүжүдү чаагай болганындан аңгыда, картофель база-ла хоомай эвес үнген.

Тоску беш чылдың ийиги чылында республиканың янзы-бүрү ажыл-агыйлары 1355 га черниң картофелин ажаап алыр ужурлуг. Октябрьның эге хүннеринде медээ ёзугаар алырга, ооң 1302 гектары кастынган. Таңды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнар болгаш Кызыл хоорай Совединиң «ийиги хлебти» ой-шаанда ажаап ап, ооң келир чылгы үрезинин үрелбес черлерге белеткеп алырының талазы-биле ажылды чорудуп турар. Дүжүт ажаалдазының түлүк үезинде «Элегес» болгаш «Кара-Хаак» совхозтарга Кызыл хоорайның албан организация черлеринден шефчилер барып, «ийиги хлебти» ажаарынга улуг-хуузун кииргенин демдеглээр ужурлуг.

Ажаап алдынган картофельди соокка алып үрегдевейн, ону ой-шаанда доктаамал чылыг черлерге уруп ап турар ажыл-агыйлар кайы хөй. «Улуг-Хая» совхоз 65 гадан алган картофелиниң 170 тоннаазын, «УТКА 25 чылы» совхоз 120 тоннаны, Жданов аттыг совхоз 80 тоннаны үрезинге белеткээн. Бо совхозтарда байдал эки-даа болза, Улуг-Хем районда ам-даа 37 гектар картофель кастынмаан. Ол ышкаш Бии-Хемде ийиги хлебтиң ажаап алыышкыны оожум темпиде чоруп турган болза, сөөлгү он хонуктарда олче улуг кичээнгейни салганының түңнелинде 91 га черниң картофелин бүрүн ажаап ап, планын 100 хуу күүсеткен.

Эрзин районнуң 24 гага тараан картофелин ажаап алган, албаннының дугайында кандыг-даа медээ чок. Өвүрнүң 2 га картофелиниң салым-хуузу база билдинмес.

Республиканың кайы-даа районнарында соок, харын-даа хар чагылап турары билдингир. Бо чорукту чамдык удуртукчулар болгаш агрономнар чылдагааннап, «картофель доңган, ажыглаттынар арга чок» деп түңнелдер үндүрер чоруктар шын эвес.

Картофелиниң дүжүдү эки болган ажыл-агыйлар келир чылдың үрезининден болгаш боттарынга ажыглаарындан арта бергенин херегжел кооперациязынга дужаарын утпас ужурлуг.

Картофельден аңгыда республикада 596 гектар черде ногаа культуралары тарыттынган болгай. Амгы хүннерде ооң 380 газы ажаап алдынган. Бо дээрге бүгү шөлдүң 63,8 хуузу-дур. Моон ап көөрге, чамдык районнарның ногаа ажаалдазынче чогуур кичээнгейни салбайн турары илден.

Бии-Хем район 38 га черге ногаа культураларын тараан, ооң чүгле 15 гектарын ажаап алган. Ол ышкаш Улуг-Хемде 69 гектар, Барыын-Хемчикте 25 гектар болгаш өске-даа районнарда ажааттынмаан ногаалар ам-даа бар.

Үстүнде чижектерден ап көөрге, ам-даа дыка хөй шөлдерде ажааттынмаан картофель болгаш ногаа эймаа бардыр. Ол бүгүнү кандыг-даа соңгаарладыышкын чокка ажаап алыры — хүннүң чугула айтырыы.

Совет-малайзия чугаалажыышкыннар доозулган

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин биле Малайзияның Премьер-Министри Тун Абдул Разактың аразынга чугаалажыышкыннар октябрь 4-те Москвага доозулган. Совет-малайзия харылзааларны улам калбартырынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажырын уламчылаан, амгы үениң делегей байдалының чогуур өйү келген чугула айтырыгларын база чугаалашкан. Чугаалажыышкыннар найыралдыг байдалга эрткен.

Совет-малайзия кады кылган дыңнадыгны парлап үндүрер дугайында дугуржулга чедип алдынган.

(СЭТА).

Совет-малайзия кады кылган документилерге ат салган

ССРЭ биле Малайзияның аразынга экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага база ССРЭ биле Малайзияның аразынга эртем, культура талазы-биле кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага Москвага октябрь 4-те ат салдынган.

Дугуржулгаларга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин болгаш Малайзияның Премьер-Министри Тун Абдул Разак ат салган.

Ат салырының ёзулалынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчылары К. Т. Мазуров, Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, Күрүне комитеттериниң даргалары болгаш албаның өске-даа кижилери киришкен.

Малайзияның талазындан Тун Абдул Разакты үдеп чоруур албан кижилери, Малайзияның Совет Эвилелинде элчини Тенгку Нга Мохамед олар турган.

(СЭТА).

Ужудуушкунда — «Космос-522»

Совет Эвилелинге 1972 чылдың октябрь 4-те Черниң кылымал «Космос-522» спутнигин октаргайже ээлчег ёзугаар салып үндүрген. Спутникте 1962 чылдың март 16-да СЭТА-ның чарлааны программаны ёзугаар космос делгемин шинчилээрин уламчылаар эртем аппаратуразын тургускан. Аппаратура чогумчалыг ажылдап чоруур. Башкарылга-саналга төвү келген медээлерни сайгарып ажылдап турар.

(СЭТА).

Партия организацияларында

Документилер солуурунга белен

Киевтиң «Коммунист» заводунуң улуг аалчылар келиринге чаңчыга берген. Бүдүрүлге дуржулгазын көрүп алыр дээш аңаа инженерлер, чаартыкчылар келгилээр. Чогум бо удаада аңаа аалдап келгеннер Киев областың район, хоорайларының партия комитеттериниң организастыг килдистериниң эргелекчилери болган. Партия ажылдакчылары заводтуң партия организациязынга документилер солуурунга белеткел ажылы-биле танышкан.

Партком секретары Анатолий Петрович Зубрицкийниң келгеннерге чугаалап бээр чүүлдери кайы хөй.

— Бүдүрүлге чериниң цехтериниң парторганизацияларынга коммунистер партия документилерин солуур дугайында СЭКП ТК-ның май Пленумунуң доктаалынга дүүштүр боттарының сорулгаларын чугаалашкан — дээш, партком секретары оон ыңай чугаалаан.— Семинарлар болгаш таныштырылга кылыр чөвүлел хуралдар эрткен. Цехтерниң парторганизацияларының секретарьлары болгаш бюро кежигүннери парткомнуң бадылаан даңзыларын ёзугаар коммунистер-биле хуу-да беседалар кылып турар. Партком моон соңгаар ол беседаларның ниити түңнелдерин үндүрер, коммунистерниң тус-тузунга хамаарыштыр чорудар кижизидилге ажылынга четпестер илерей келзе, оларны чайладыр хемчеглерни алыр.

«СЭКП-ниң Программазы — бистиң амыдыралывыстың хоойлузу», «Сээң партийжи биледиң» деп темаларга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажыры-биле партия хуралдарын заводта эрттирип турар. Устав негелделериниң болгаш коммунистиң бедик хүлээлгезиниң дугайында, партия билединиң тоогузунуң дугайында беседаларны лекторлар, политинформаторлар партбөлүктерге эрттирип турар. Партия кежигүнү деп атка дыңнакчыларны чоргааралдыг, боттарының коллективтериниң ажыл-ижинге харыысалгалыг болурун бодаарынга таарыштыр аныяк коммунистерниң өөредилге программазы тургустунган.

Бүдүрүлге мурнакчылары, хөй-ниитиниң идепкейлиг ажылдакчылары, мергежилдиг кижизидикчи, удуртукчу — коммунистерниң дугайын заводтуң хөй тиражтыг солуну, радиосолуну, хана парлалгазы үндүрген дугаар ийикпе дамчыдылга бүрүзүнге чугаалап турар.

Ажыл-иштиң шуут-ла техниктиг айтырыгларын чугаалажырын партком база соңгаарлатпайн турар. Партия документилерин бижиир, хынап шүүштүрер болгаш тыпсып бээр ажыл кылырынга ажыглаар орап-саваны амдыгааштан-на белеткээн. Ол ажылды күүседир коммунистерни томуйлап каан. Солуушкун графиги бүгү цехтерниң аайы-биле тургускан.

(СЭТА-ның корр.).

КИЕВ.

МАССА-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛДА ЧАА ЧҮҮЛДЕР

Кур-чер суурнуң интеллигенциязы дүжүт ажаап алыышкынынга бодунуң үлүг-хуузун харам чокка киириштирип турар. Ында школаларның башкылары, Культура бажыңының, библиотеканың, албан черлериниң ажылдакчылары, садыг четкизиниң ажылдакчылары тараажыларның культурлуг болгаш амыдырал хандырылга негелделерин бүрүн хандырар дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Бо чурукта библиотекарь Ч. Салчак хову турлагларында беш кезек черде көжер библиотекаларны организастаан. Ол агитатор, политинформатор хүлээлгезин база-ла ак сеткилдиг күүседип, агитхуудустарны үндүрүп турар.

Юбилейлиг чылга алдар кылдыр алган хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырып турар комбайнерлер Дуржулга станциязында эвээш эвес. Оларның бирээзинге бо чурукта Ф. Ощепков санадып турар. Ооң комбайнының бункеринде 7 беш-адырны чуруп каан. Ол дээрге ооң бо хүннерге чедир кескен 700 гектар тараазын айытканы ол. Мурнакчы черле хүндүлүг болгаш макталдыг.

50
СССР
ЛУЧШИЙ КОМБАЙНЕР

...ол дугайын ооң суурда чурттап орар бо бажыңындан база билип ап болур. Эш Ощепковтуң чурттап турар бажыңының азыында аскан щитте: «Бо бажыңда мурнакчы комбайнер чурттап турар» деп бижээн. Щиттиң чанында мурнакчының авазы — Анна Федоровна.

С. ФЕОКТИСТОВТУН фотолары.

Таңды тараалаң

Районнуң ниити тарылга шөлү улуг. Чүгле тараа культураларын безин 80 муң 560 гектар черде өстүрген. Бүгү шөлдүң дүжүдү бо чылын чаагай болган. Бо хүннерге чедир бир гектар черден ортумаа-биле 13,4 центнер тарааны ажыл-агыйлар ап турарлар. Чижеглеп алган санаашкыннар-биле алырга, районнуң ажыл-ишчилери юбилейлиг бо чылда ниитизи-биле 73,5 муң тонна тарааны ажаап алгаш, ооң 56 муң тонназын күрүнеге дужаар ужурлуглар. Келир чылдың дүжүдүнге херегләэри-биле 16,7 муң тонна эң шынарлыг тарааны үрезинге урары көрдүнген.

СЭКП-ниң Таңды райкому база тус-тус ажыл-агыйларда партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары дүжүт ажаалдазынга масса-политиктиг ажылды дээштиг кылдыр организастаар дээш чамдык чаа чүүлдерни ажыглап эгелээннер. Ынчангаш ам Таңды районнуң чамдык ажыл-агыйларында партия болгаш хөй-ниити организацияларының тараажыларның ортузунга социалистиг чарышты, масса-политиктиг ажылды кандыг янзылыг организастап турары-биле таныжып көрээлиңер.

Дуржулга солчуушкуну ажыктыг болган

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш **С. Ш. Ооржактың** биске чугаалааны болза:

— Таңдыжылар бо чылын боттарынга шыырак хүлээлгени алганнар. Төрээн чуртка 56 муң тонна тарааны дужаар деп хүлээлге ындыг-ла белен эвес. Ооң күүселдези ажыл-агыйның, салбыр, бригада, звено, харын-даа кижи бүрүзүнүң хүн бүрүде доктаамал эки ажылдаарындан хамааржыр. Ону чедип алыры-биле дүжүт ажаап алыышкынының үезинде боттандырып чорудар масса-политиктиг ажылдарның планын, социалистиг чарыштың негелделерин баш бурунгаар ажыглап кылгаш, ооң күүселдези дээш контрольду күштелдирген бис.

Июль айның 25-тен август айның 25-ке чедир хову турлагларының аразынга «Эң эки көскү агитация дээш» деп конкурс-көрүлдени чарлаан турган. Ажаап алыышкынга белеткелдиң эң хайнышкынныг, харын-даа ол кампания эгелээриниң кырында келген ол үеде ындыг конкурсту организастаанывыс ниити ажылга саат катпаан, харын-даа хову турлагларын көрүштүг кылдыр шимеп, дерип алырынга, ажаап алыышкынга бүгү талалыг белеткенииринге эки салдарны чедирген. Конкурстуң негелдезинге чүгле көскү агитация эвес, ажаап алыышкынга кирер бүгү техниканың септелгези, септеттингени шынары, механизатор кадрлар-биле четчелээни, турлагларны септеп шимээни дээш, оон-даа өске айтырыгларны киирген турган.

Конкурстуң түңнелин ёзугаар бирги черни Дуржулга станциязының № 2 хову бригадазынга бээр деп шиитпирлээш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир вымпелин тывыскан болгаш телевизор-биле шаңнаан. Ийиги черни «Межегей» болгаш «Тиилелге» совхозтарның №№ 5 бригадалары алганнар. Оларга радиоприёмниктерни шаңнал кылдыр тывыскан.

Дүжүт ажаап алыышкыны кидин түлүк чоруп турар үеде СЭКП райкомунуң бюрозунга Дуржулга станциязының тараажыларының ортузунда масса-политиктиг ажылды канчаар боттандырып турарының дугайын чугаалашкан. Аңаа станцияда партком секретары эш Н. Ф. Стригин дончу илеткелди кылган. Станцияның бүгү хову турлагларында социалистиг чарышты эки организастааның, мурнакчыларны хүннүң илереткеш, оларга алдар кылдыр күш-ажылчы алдарның Кызыл тугун көдүрүп турарын база мурнакчы механизаторларның чуруктарын тырттыргаш, агитхуудуска азы көргүзүг самбыразынга азып турарын болгаш кижи бүрүзүн күш-ажылчы чедиишкиннерже соруп киирип турар оон-даа өске чүүлдерни бюродан эки деп демдеглээш, ону өске черлерге нептередирин ажыл-агыйларның партия организацияларынга, ажыл-агый удуртукчуларынга сүмелээн.

Райкомнуң бюрозунга бо удаада чүгле четпестер дугайын чугаалашпаан, харын Дуржулга станциязында партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының тараа ажаап алыышкынында ажылдап турар бүгү кижилерниң ортузунга масса-политиктиг ажылды организастап турарының эки талаларын өске черлерге үлегер-чижек кылдыр көргүскен. «Тиилелге», «Элегес» совхозтарда парткомнарның көскү хову ажылдарының үезинде ап чорудуп турар партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылдарының дугайын райкомнуң бюрозунга база-ла ындыг янзылыг чугаалажып, эки чүүлдерни нептередириниң хемчеглерин алган.

Хову турлагларында ажаап алыышкын үезиниң түр партбөлүктери 14 кезек черде тургустунган.

Партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Ооржак бо бүгүнү тайылбырлааш, тус-тус ажыл-агыйларда, тодаргайлаарга, хову турлагларында көскү агитацияны канчаар тургусканын, масса-политиктиг ажылды кандыг янзылыг организастаанын ол черлерден барып сонуургаарын биске сүмеледи.

КУР-ЧЕР СУУР

Эш Ооржактың сүмелээнин ёзугаар «Тиилелге» совхозтуң төвү Кур-чер суурга хап келдивис. Конторага-даа кирбейн, Культура бажыңындан складче эгиижирей берген плакаттар, лозуңнар дажып турган аныяк оолга ужуражы бердивис. Совхозта комсомол комитединиң секретары Күжүгет Бадан-оол ол болду.

Чедип келген херээвистиң дугайын аңаа тайылбырлааш, масса-политиктиг ажылда комсомолчу-аныяктарның канчаар киржип турарының дугайын айтырарывыска ол бисти Культура бажыңынче чалааш, аныяктарның ажыл-ижиниң дугайын харам чокка хөөреп үнду.

Оларның үлүү

«Тиилелге» совхозта ниитизи-биле 9 трактор-хову бригадазы бар, оларның ужү комсомолчу-аныяктарның бригадалары боп турар. Ол бригадалардан 17 муң 700 тонна тараа күрүнеге дужааттынар. Октябрь 5-ке чедир күрүнеге шыгжамырында 15 муң тонна ажыг тараа урдунган ийикпе, азы ол талазы-биле план-хүлээлге 85 хуу күүсеттинген.

Партком, ажылчын комитеди, комсомол комитеди тос хову турлаанда лекторларны, политинформаторларны, агитаторларны, улусчу контроль бөлүктерин, комсомолчу прожекторну таарыштыр тургускан. Партком болгаш комсомол комитеттерниң кежигүннери, кол специалистер, суурнуң культура албан черлериниң ажылдакчылары ол ажылдарны боттандырып турарлар. Агитация болгаш политмассалыг ажылдарны баш удур тургускан план ёзугаар боттандырып турарындан тараа кезилдезинде, чер аңдарылгазында, тараа сөөртүлгезинде болгаш шаңнарда ажылдап турар чоң кичээнгейде хаара туттунган — лекция, беседаларны кино, концертти доктаамал дыңнап, көрүп турарлар.

Чижек кылдыр Культура бажыңының ажылы-биле таныжып көрээлиңер.

Совхозта уран чүүлдүң янзы-бүрү хевирлеринде ниитизи-биле 120 хире бот-тывынгыр артистер киржип турар. Клуб чөвүлели(директору эш М. Монгуш, методизи эш В. Монгуш) библиотека ажылдакчылары (эш Ч. Салчак) комсомол комитеди-биле кады тараа ажаап алыышкынының бүдүүзүнде **«Тараажыга алдар болгаш мактал»** деп тематиктиг кежээни эрттирген. Ол кежээ хоочуннарның, аныяктарның аразынга дуржулга солчуушкуну хевирлиг эрткен. Мергежили салгалдан салгалче дамчаан өг-бүлелерниң кежигүннери аңаа хөй-биле чыылган. Үш оглу адазының изин баскан хоочун механизатор Монгуш Сайын-Белектиң, кадарчы Оңдар Дажы-Серенниң, саанчы Екатерина Салчактың болгаш оон-даа өскелерниң ол кежээге чугаалаан сөстери аныяк салгалдың кижилеринге чагыг болган болгаш күш-ажылдың кижизи кезээде макталдыг деп чүвеге бүзүрелди быжыктырган.

Культура бажыңының «Дүжүт», «Тараажы», «Ховунуң аялгалары» деп агитбригадалары хову турлагларын доктаамал эргип турар. Агитбригаданың, көжер кинонуң ажылдаар графигин турлаг бүрүзүнде аскан. А библиотекарь Ч. Салчак турлаг бүрүзүнде көжер библиотеканы тургускаш, номнарны үе-үелеп солуп турар. Оон аңгыда ол топ шаанын ажылчыннарынга башкы М. Даргат-биле кады ээлчежип, хүнүн-не беседа кылыр, солуннардан чаа чүүлдер номчуп бээр политинформатор хүлээлгезин эки күүседип турар.

Суурнуң Культура албан черлериниң ажылдакчыларының кылып турар ажылының дугайын оон-даа хөйнү чугаалап болур.

Макталдыг бригада

Бригадалар аразында социалистиг чарышка сөөлгү он хонукта бирги черни алган деп дыңнааш, № 7 бригаданың төвүнге чедип келдивис. Турлагның даштын шимеп каастааны черле эки. Узун сыпта азып каан Кызыл тукту адаанда **«Күш-ажылчы алдарның тугун комбайнер Люндуп Кызыл-оолга алдар кылдыр көдүрген»** деп бижип каан болду. Комбайнерлерниң, трактористерниң аразында чарышты беш хонуктап түңнээш, эң шылгараан кижилерге күш-ажылчы алдарның тугун бараалгадып турарын турлаг бүрүзүнде чурумчутканын көрдүвүс.

Бригаданың столоваязы, кызыл булуң база-ла ында. Бичии өрээлчигешти дерип шимээни магалыг. Комсомолчу-аныяктарның № 7 бо бригадазының кежигүннериниң сөөлгү каш чылдарның дургузунда чедип алган күш-ажылчы, спортчу чедиишкиннери дээш шаңнаткан туктарын, вымпелдерин, кубоктарын, шаңнал бижиктерин шуптузун мында делгеп аскан.

Ханада бедидир азып каан үш мурнакчының типографияга парлаан портрет чуруктары кижиниң кичээнгейин хаара туда бээр. СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эрткен чайын парладып үндүргени **«Тоску беш чылдың маадырлары»** деп плакаттарында Таңды райондан кирген үш мурнакчының саанчы Галина Корзунның, механизаторлар Феофан Кудрявцевтиң, Кызыл-оол Бады-Хөөнүң чуруктары ол. Ол мурнакчыларның бирээзи Кызыл-оол Бады-Хөө бо бригаданың кежигүнү, харын-даа мында комсомол организациязының секретары болуп ажылдап турар. Амдыы чаа тараа шөлүнге ооң-биле ужурашкаш, комсомолчуларның чылда алган хүлээлгезин канчаар күүседип турарын оон айтырарывыска:

— Чымчак чер ажылдап кылырының чыл планын шуптувус ажыр күүседиптивис, кижи бүрүзү барык-ла бүдүн чартык план чедире берген. Бир гектар черден 11 центнерниң орнунга 15 центнер дүжүттү алыр деп хүлээлгелиг улус болгай бис. Ол база-ла күүсеттинген, дүжүт ортумаа-биле 17 центнер боор тур. Ол бүгүнү база тус-тус кижилерниң алган хүлээлгелерин бригада төвүнде көргүзүг самбыразында бижип каан чүве болгай — деп харылаан кижи.

Механизаторнуң чугаалааны-ла шын. Бригаданың бүгү ажыл, амыдыралын моон көрүп, билип ап болур. Амдыы көргенивис мурнакчыларның чуруунуң адаанда беш вымпелди азып каан. Оларның ийизин 1971—1972 чылдарда ажыл-агый талазы-биле эки көргүзүглерлиг болганы дээш комсомол Төп Комитединден алган.

«Механизаторнуң булуңу» деп стендини тускайлап дерээн. Ону Дуржулга станциязында кылып турарындан үлегерлеп алган. Стендиде бригаданың 20 кежигүнүнүң аттарын чыскаай бижээш, кижи бүрүзүнүң чылда алган хүлээлгезин, хөй-ниити ажылының талазы-биле даалгазын, кымның-биле чаржып турарын бижип каан. Чижээлээрге, Люндуп Кызыл-оолдуң чылда алган хүлээлгези — 1000 га чымчак чер, даалгазы — лектор, чаржып турар эжи — комсорг Бады-Хөө Кызыл-оол. А механизатор Михаил Монгуш комсомолчу прожекторнуң постузун харылап турар. Монгуш бригадир, комсорг-биле кады агитхуудусту дүжүт ажаап алыышкыны эгелээнден бээр 6 удаа үндүрген.

«Механизатор булуңунда» бистиң чуртувустуң алдарлыг механизатору А. Гиталовтуң «Тараа дугайында бодал» деп брошюразын база аскан. Ону номчуп турганы илдең, азыглары сыгылып, карара берген. Ону алгаш ажыл көөрүмге, чамдык арыннарда одуругларының адаан шыйгылап каан чорду.

— Гиталовтуң номун агитаторувус баштай бүгү улуска номчуп таныштырган чүве. Ам механизаторлар боттары моон ап, хостут үезинде база катап номчуп турарлар — деп, бригадир тайылбырлады.

Мергежил аайы-биле чарыш

Таңды районнуң ажыл-агыйларында социалистиг чарышты организастап турары өске районнардаазы-биле бир дөмей. Ынчалзажок мында бир онзагай чүүл болза, **чарышты ниитизи-биле эвес, а мергежил аайы-биле** организастаарынче кичээнгейни күштелдиргени болур. Ону ындыг янзылыг болдурарга ооң дээштии черле эки боор турар.

Ол дугайын база-ла «Тиилелге» совхоздан көрүп болур. Социалистиг чарыштың моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиннериниң база негелделериниң дугайын бүгү бригадаларга чаңгыс аай кылдыр тургускан. Бригадалар аразында чарышты он хонуктап түңнээр. Бирги черни алган бригадага шилчиир Кызыл тукту тыпсыр, дириг хойну бээр. А бирги черже үнген комбайнерге, трактористке вымпел биле он рубль, ийиги, үшкү черлерни алганнарга — 7—5 рубль.

Дүжүт ажаап алыышкынының ниити түңнелинде бирги черже үнген комбайнерни мотоцикл, ийиги черниин — соодукчу, а үшкү болгаш дөрткү черге үнгеннерни делгелге баар путевкалар-биле шаңнаары көрдүнген.

Чарышты мергежил аайы-биле канчаар организастааныл дээрге, он хонуктап үндүрер чарышта поварларны база киирген болгаш бирги черни алган коллектив вымпелди, акша шаңналын ап турар. Поварларның чарыжының негелдезинге кылган чемниң шынарын, столоваяның санитар байдалын кол дадыр көрүп турар. Сөөлгү он хонукта бирги черни № 8 бригаданың повары З. Ооржак алган. Моон алгаш көөрге, дүжүт ажаап алыышкынында ажылдап турар бүгү кижилерниң аразында чарышты мергежил аайы-биле организастааны черле эки.

«Тиилелге» совхозтуң парткому, дирекция совхозка шефтеп келген студентилерниң, чолаачыларының аразынга чарышты база организастааш, ооң түңнелдерин он хонуктаа үндүрүп турар.

Көскү агитацияны болгаш масса-политиктиг ажылды «Тиилелге» совхозта организастааны ындыг. Бо ажылдың районнуң өске ажыл-агыйларында кандыг байдалдыг боор турарының, ында чаа чүүлдерден чүү барын Дуржулга станциязындан база көрүп болур.

ДҮРГЕН СУУР

Тываның Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының дирекциязы, парткому болгаш хөй-ниити организациялары тараажыларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга бүгү талалыг таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш болдунарла хемчеглерни ап, боттандырып турарлар.

Дүжүт ажаап алыышкыны ээлчеглиг кампания. Аңаа бичии-ле хожудаашкын, чедир кылдынмаан чүүлдер ажаап алыышкынны узамдыктырып, дүжүттүң чидирин болдуруп болур.

Ону болдурбазы-биле ажыл-агыйның удуртукчулары шөлдерде ажылдап турар кижилерниң амыдырал байдалынче кичээңгейни күштелдирген. Чижээлээрге, механизаторларны хүнде дөрт катап чемгерерин организастаан. Бүгү бригадаларның аъш-чемин болгаш өске-даа херегледерин хандырар автомашинаны тускайлаан.

Тараажыларның ортузунда масса-политиктиг ажылды организастаанында өске черлерге ажыглап болгу дег чаа чүүлдер база бар. Оларның чамдызы бо.

Иениң чоргааралы

Бир эвес Дүрген суурнуң кудумчуларын таваар кезиир болза, чамдык бажыңнарның азыгларында аскылаан щиттерни ырактап-на оваарып болур. Ленинниң силуэдин шевергин чурааш, ССРЭ-ниң 50 чылы деп бижип каан ол щиттерни чоогундан номчуп көөрге: **«Бо бажыңда эң эки комбайнер чурттап турар»** деп бижээн.

Ол щиттерниң утказы ындыг. Станцияның бүгү комбайнерлериниң аразында социалистиг чарыштың түңнелин беш хонуктап үндүргеш, бригадага бирги черни алган комбайнерге күш-ажылчы алдарның тугун көдүрбүшаан, ооң чурттап орар бажыңынга ол щитти азып турар. Ынчангаш эрткен беш хонуктуң дургузунда кымның эң шылгарааның суурнуң бүгү чурттакчылары көрүп, биле бээрлер. Чамдык мурнакчыларның бажыңнарынга ол щиттер 2-3 он хонуктадаа хевээр турар. Кымның канчаар ажылдааныңдан-на хамааржыр.

...Дүрген суурдан Бай-Хаакче углаан орукта кудумчунуң № 12 бажыңында азып каан щитти көргеш, ында кым чурттап турар эвес дээш аңаа доктаай бээдивис.

Бажыңдан кижи ортузу эрте берген, семиисимээр угбай үнүп келди. Амыр-менди солужуп, бо бажыңда кым деп комбайнерниң чурттап турарын оон айтырдывыс:

— Оглум Федор, фамилиязын Ощепков дээр — дээш, бисче чоргаар көргүлей-дир.

— Оглуңар хүндүлүг-ле кижи-дир моңар.

— Ынчанмайн канчаар. Магалыг апарган үе ышкажыл. Бистиң бажыңывыска бо бижикти аскан соонда эрткен, дүшкен аъттыг, чадаг кижилер ыяап-ла доктаап номчуур чүве-дир. Соңга караацдан көрүп ора хүнзээр кижи-дир мен. Бо чок турда бистиң чыдыгыр бажыңывысты кым сонуургаар боор — дигилээш, мурнакчы комбайнерниң авазы Анна Федоровна чаза-ла каттырды.

Мурнакчыларны мораль талазы-биле чоң мурнунга мактап, чарлаарының бир хевири ындыг янзылыг тывылган. Хову, шөлде ажылдап турда, ооң эки ажылының дугайын чурттап орар бажыңын дамчыштыр ындыг янзылыг мактап, чарлаарга кымга өөрүнчүг эвес боор! Мурнакчылар, күш-ажылдың кежээлери бисте алдар болгаш хүндү-биле бүргеттинген деп чүвениң бир тодаргай чижээ бо-дур.

Мурнакчы черле хүндүлүг

База бир чижек. Хүннүң маадыры болган комбайнерни мактап, хүндүлээриниң база бир хевирин бо ажыл-агыйда дүжүт ажаап алыышкынының хайнышкынныг хүннеринде ажыглап эгелээн.

«Кежээниң мурнунда хүндү» деп улустуң үлегер чугаазы бар болгай. Ынчангаш эрткен хүнде тергиин ажылдаан механизаторну хүндүлел самбыразынга киирериниңден, аңаа алдар кылдыр тук көдүрериниңден аңгыда кандыг янзылыг мактап, хүндүлээрил деп айтырыгны станцияның дирекциязы, партия организациязы бир янзылыг шиитпирлээн.

Кайы-даа хову турлааның столоваязында **«Мурнакчының столун»** организастаан. Ону көрүштүг кылдыр дерээн. Эрткен хүнде комбайнерлерден кым бирги черге үнгенил, ол кижи бөгүн ол столдан халаска чемненип хүнзээр. 1 рубль 50 копеек-биле ол столга делгээн чемниң ассортимент, шынары черле өскелериниңден ылгалдыг.

Мону кыдыра көөрге ындыг-ла онзагай чүүл чок ышкаш сагындырар. Ону хандыр алыр болза, тараажыларның хүнзе чарыжының моральдыг, материалдыг идиг бериишкиннери бо фактыда ылап дүгжүп турар.

Беш-адырлыг комбайннар

Моральдыг идиг бериишкинниң база бир чижээ.

...Суурда бажыңнарында мурнакчы деп адаткан комбайнерлеривисти чурукка тырттырып алыр дээш Халдың ховузунда тараа ажаап ап турар механизаторларже хаптывыс. Шөлдерниң хөй кезиин ажаап апкан, саваңнарын бөлүп сараатталгылап каан. Чамдык шөлдерде хойжулар малын киирип келген, тараа одунда одарлады берген болду. Бичии артчыгашка үнүп келиривиске, чоога иштинде тараа кескен бөлүк комбайннар көстүп келди. Суратлап чораан кижилеривис мында эвеспе дишкеш, уткуштур чоруптувус. Шынап-ла ол **дөрт комбайнның кайызының-даа бункерлеринде беш-адырларны чуруп каан** — дүжүттүң мурнакчылары деп чүве билдине берди.

Үстүнде чугаалаан бүгү чүүлдеривистен аңгыда бо арганы база ажыглап турар. **Чүс гектарны ажаап алган комбайнерниң комбайнынга бир беш-адырны чуруп каар.** Үш чүс болза үштү дээш оон-даа ыңай. А комбайнерлер А. Селигеев, В. Дремлюков оларның комбайннары 7-7 беш-адырны кадап алган, ажылдап чоруп турарлар.

Таңдының тараажыларының ортузунда масса-политиктиг ажылды, социалистиг чарышты организастаанының дугайын дончулап бижидивис.

Дедир чоруур мурнувуста райкомга кире дүштүвүс. Райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш С. Ш. Ооржак база бир чаа чүүлдү дыңнатты:

— Дүүн силер чорупкан соонарда Балгазындан эш Кононенко телефоннап келди. «Революцияның чалбышкы» колхозтуң тараажылары бригадалар аайы-биле эвилелдешкен республикаларны хуваажып алгаш, беш хонук дургузунда кайы-бир республикага алдар кылдыр шалыпчы вахтаны чарлап ажылдаарын эгелээн улус-тур.

С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корр.

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

Советтер болгаш амыдырал

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында доктаалдары чугула улуг сорулгаларны салган. Бо талазы-биле партия, Советтер, ажыл-агый, хөй-ниити организацияларының, ол ышкаш административтиг органнарның ажыл-чорудулгазының кол угланыышкыннарын ында айыткан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң 1972 чылдың июнь 19-та хүлээп алганы «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер дугайында» Чарлыында арагалаар чорукту узуткаар, ооң бичии-даа илергейлээшкиннеринге удур улам дээштиг хемчеглерни алырын тодаргай айыткан болгай.

Партияның болгаш чазактың бо үстүнде айтыышкыннары арагалаашкынга удур хемчеглерни ап чорудар ажыл-чорудулгага чер-чер Советтеринге удуртулга болу берген. Бай-Тайга район Соведи, ооң күүскому, районнуң суд, прокуратура, милиция органнары бо сорулганы чер-черге чедиишкинниг шиитпирлээринче күштү мөөңнеп турар.

Көдээ Советтерниң девискээрлеринде чурттакчы чоннуң хуралдары чер-черге эрткилээн. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалдарын болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын оларга калбаа-биле таныштырган. Районнуң иштинге ап чорудар хемчеглерни ажылдап кылган, тускай комиссияларны тургускан. Колхозтарга, «Тээли» совхозтуң салбырларынга, бүдүрүлге, албан организация черлеринге партияның, чазактың ол документилерин 46 кезек черге таныштырган. Аңаа 5 муң ажыг кижи киришкен. Арагалаар чоруктуң ажыл-херекке, хөй-ниитиниң база хамаатыларның амыдыралынга кайы хире хоралыын хуралдарга чыылган чон тодаргай чижектер-биле буруу шаап чугаалап турганнар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык ажылдарны районнуң көдээ Советтериниң күүскомнары кылып турар. Бо дугайын район Совединиң чоокта чаа болуп эрткен сессиязынга демдеглээн. «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын Бай-Тайга районда күүседип турарының дугайында айтырыгны ол сессияга чугаалашкан. Илеткелчи район прокурору эш Түлүш Анай-оол болгаш санал берген депутаттар база активчилер арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чорукту чүгле ниити күжениишкинни мөөңнеп турган узуткаар, кижилерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, дыштанырынга, өөренииринге таарымчалыг байдал ынчан тургустунар ужурлуг дээрзин демдеглээн.

Районнуң Кызыл-Даг, Шуй көдээ Советтери, ында хөй-ниити организациялары арагага хандыкшып, төлеп чок үүлгедиглер кылган кижилерниң учёдун тургузуп, оларның бижимел тайылбырларын ап турар. Оларның берген аазаашкыннарының күүселдезин ынак хынаарын чурумчутканы дээштиг болуп турар. Ол практиканы өске-даа көдээ Советтер ажыглап эгелээн. Арагалаашкынга эптеш чок чорукту тургузар дээш чамдык дээштиг ажылдарны Шуй көдээ Соведи чорудуп турар. Шуй суурнуң чурттакчы чону ниити хуралга чыылгаш, Чарлыкты күүседир дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ында арагалаар чорукка удур демисел чорудар комиссия ажылдап турар. Чээрби ажыг кижи-биле эш хуузунуң беседазын кылып, чогуур профилактиктиг ажылды чорудкан.

Хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар колдуунда арагалаашкынның уржуундан болуп турар. Ындыг турбуже, Бай-Тал, Тээли, Кара-Хөл көдээ Советтериниң күүскомнары Чарлыктың күүселдезиниң талазы-биле хемчеглерни кошкак чорутканын сессияга демдеглээн. Тээли көдээ Соведи Чарлыкты бүгү чоннуң хуралдарынга таныштырарын безин организаставаан.

Арагалаар чоруктуң кандыг-даа хевирлеринге эптеш чок болуп, дээштиг хемчеглерни чорударынга эки тураның улусчу дружиналары, эш хуузунуң судтары улуг рольду ойнаар. Ындыг турбуже, оларның ажылы районда кошкак дээрзин демдеглээр апаар. Райкүүском чанында административтиг болгаш назы четпестер ортузунга ажыл чорудар талазы-биле комиссиялар, райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң уруглар комнатазы шүшпең ажылдап келгенин сессияга шыңгыызы-биле айтып, ажылда четпестерни чайладырынче угланган санал-оналдар болгулаан.

Ажылчы чоннарның культурлуг дыштаныышкынын организастаар ажылды районнуң Культура бажыңының, көдээ культура бажыңнарының, клубтар ажылдакчыларының четпес организастап, чүгле кино көргүзери-биле кызыгаарланып келгени чер-чер Советтериниң күүскомнарының негелдезиниң кошкаан херечилеп турар. Арага аймаан садарын райпо баштаар чери (даргазы эш Мижит-Дөржу) чурумчутпаанындан, магазиннерниң, автолавкаларның ажылында четпестер хөй. Кара-Хөлде садыгжылар эштер Хүлер-оол, Хертек, Шуй магазининиң эргелекчизи эш Сесенмаа, район төвүнде чамдык магазиннер садыгжылары арага аймаан садарының чурумун үреп турганының фактылары база тургулаан.

Райкүүском чанында административтиг комиссияның ажылын идепкейжидип, ону дээштиг болдурары черле чугула. Чарлыкта айыткан хемчеглерни чамдык садыг ажылдакчылары хажыдып турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында Чарлыын амыдыралга боттандырар дээш ажылды сайзыраңгайжыдар сорулга районнуң чер-чер Советтериниң мурнуңда салдынган. Чарлыктың күүселдезиниң дугайын район болгаш көдээ Советтерниң күүском хуралдарынга, ажылчы чоннарның бүдүрүлге хуралдарынга квартал санында чугаалажып турарын чедип алыр. Арагалаар чорук-биле демисел чорудар комиссияларның ажылынга хүн бүрүнүң дузазын чедирер. Ол комиссияларның даргаларының семинарларын октябрь айда эрттирери көрдүнген. Ол ышкаш көдээ Советтер эки тураның улусчу дружиналарының, эш хуузунуң судтарының кежигүннериниң семинарларын октябрь, ноябрь айларда организастаар. Административтиг болгаш назы четпээннерниң ортузунга ажыл чорудар талазы-биле комиссияларның үнүүшкүннүг хуралдарын көдээ суурларга доктаамал эрттирерин чедип алыр. Хоойлу-дүрүм темазынга лекция пропагандазын күштелдирер, чоннуң культурлуг дыштаныышкынын чер-черге организастап, спорттуң массалыг болурун чедип алыр дээш суурларга комплекстиг спорт шөлдерин дерииир, ам бар шөлдерниң септелгезин кылыр. Арага аймаан садарын чурумчудар, чугула хереглелдиң аъш-чем болгаш үлетпүр бараанларын чоннуң хереглелинге дүүштүр хандырар талазы-биле хемчеглерни ап чорудар болгаш өске-даа сорулгаларны айыткан шиитпирни район Совединиң сессиязы хүлээп алган.

Район болгаш көдээ Советтерниң депутаттары, бистиң активчилеривис боттарының мурнунда сорулгаларны чедиишкинниг күүседирин чедип алырынга бүрүн шиитпирлиглер.

Т. НАМЧЫЛ,
ажылчы чоннар депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң күүскомунуң секретары.

ДЕЛЕГЕЙ бо ХҮННЕРДЕ

Сирияның Коммунистиг партиязының ТК-зының медеглели

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израильдиң Сирияга болгаш Ливанга удур дайынзырак сөөлгү үүлгедиглериниң айыылынга тайбың чурттакчылар таварышкан. Ол үүлгедиглер империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның күштериниң кара сагыштыг планының база бир кезээ боор турар деп, Сирияның Коммунистиг партиязының ТК-зының «Ан-Нида» солунга парлап үндүрген медеглелинде чугаалаан.

Ол план араб национал-хосталгалыг шимчээшкинге согуушкун таварыштырар, Египетте, Сирияда депшилгелиг ёзу-чурумнарны дүжүрер болгаш ССРЭ-биле, өске-даа социалистиг чурттар-биле оларның эвилелинге хора чедирер сорулгалыг. Империализм, сионизм болгаш реакция боттарының оскунган туруштарын катап тургузуп алырынче, Чоокку Чөөн чүк кризизиниң чамдык чүүлдерин шиитпирлээринге дүжүп бериишкин кылырынче арабтарны албадаарынче болгаш эжелеткен араб девискээрлерни Израильдиң холгаарлаарынга дуза чедиреринче чүткүлүн илередип турар.

Дүржок күштер амгы үеде империализмниң болгаш сионизмниң деткимчезин шуут ажыглааш, араб-совет найыралга хора чедиреринче чүткүлүн салып турар. Ол найырал империализмге болгаш сионизмге удур демиселге, араб чурттарның национал-хосталгалыг шимчээшкининге чугула ужур-дузалыг болгай деп, ук медеглелде айыткан.

СКП ТК-ның ол медеглели араб чурттарның депшилгелиг күштерин сырый каттыжарынче, депшилгелиг араб чурттарның аразынга кады ажылдажылганы, Совет Эвилелинге баштаткан социалистиг чурттар-биле ол араб чурттарның найыралын, кады ажылдажылгазын быжыглаарынче кыйгырган.

Совет космонавт Софияда

СОФИЯ. (СЭТА). Болгар-совет найыралдың Бүгү-улусчу комитединиң болгаш эртем ажылдакчылар Эвилелиниң чалаанын ёзугаар ында совет ужудукчу-космонавт В. Быковский чеде берген. Чернин делегейде эң баштайгы кылымал совет эдеринчизин салып үндүрген хүнден бээр 15 чыл болганынга тураскааткан эртем конференциязынга ол киржир.

Космос маадырларынга шаңнал

ПАРИЖ. (СЭТА). Ында Делегейниң Ужар чүүл Федерациязының (ФАИ) чыл санында болур ээлчеглиг конференциязы эгелээн. Премьер-министрниң чанында Францияның аныяктар болгаш спорт херектериниң талазы-биле күрүне секретары Ж. Комити болгаш ФАИ-ниң президентизи Ф. Форрер конференцияны ажыдарының байырлыг ёзулалының соонда космос шиңгээдикчилеринге шаңналдарны болгаш дипломнарны тывыскан.

«Союз-8» корабль-биле ужудуушкунну кылган совет космонавтар, Совет Эвилелиниң Маадырлары В. Шаталовка болгаш А. Елисеевке Ю. А. Гагарин аттыг алдын медальдарны тывыскан.

Ол ышкаш «Апполон-15» корабльдиң командири Д. Скоттка ол-ла алдын медальды тывыскан, ол корабльдиң экипажының арткан кежигүннери ФАИ-ниң совет ужудукчу-космонавт В. Комаров аттыг хүндүлүг дипломнарын алганнар.

ССРЭ-ге бээр суднолар

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Олтениң верфизиниң коллективи бо чылын бүдүрген тоску суднозун совет хем флодунга дамчыдып берген. Ону дамчыдып бергени корабльчилерниң бо чыл планын хуусаа бетинде күүсеткенинин барымдаазы болган. Кургаг чүъктер сөөртүр ол чаа корабльди сугже салып үндүргени-биле капсырлаштыр бүдүрүлге чери келир чылдың план күүселдезинге кирииштир ажылдап эгелей берген. Верфиге ССРЭ-ниң чагыын ёзугаар кылганы, 5 муң тонна чүък сөөртүр 44-кү судно ол болган.

«Немец эвилелдиң» шиитпири

БОНН. (СЭТА). Реакцылыг чарылдырыкчы «Немец эвилел» деп бөлүглежиишкин барыын-германның парламентиниң хуусаадан эрте ноябрь 19-та болур соңгулдазынга «тускайлаң киржиринден» ойталаар деп шиитпир үндүрген.

Германияның социал-демократтыг партиязы-биле эвилелдежип турган, дем каттыштырарының политиказын, Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың ГФР-биле чарган керээлерин ёзугаар «чөөн чүкке тааржыр» политика чорударын хүлээвес бис дээр, барыын үзелдиг бөлүк ажылдакчыларның Хостуг демократтыг партиядан үнгениниң соонда «Немец эвилел» дээр бөлүглежиишкин тыптып келген. Оон бээр шоолуг үр болбаан болгай.

Парлалганың дыңнадып турарын ёзугаар алырга, «Немец эвилелдиң» «Федералдыг комитеди» бундестагтың келир соңгулдазынга «соңгуур кижилеривистиң даңзызын киирбес бис» деп, Висбаденге болган хуралынга шиитпир үндүрген.

Ындыг турбуже социал-демократтыг болгаш хостуг демократтыг партияларның амгы коалистиг чазаанга удурланганнарның каттыжары Барыын Германияда соңгулда мурнунуң демиселинге күштелип турар деп чүвени «Федералдыг комитеттиң» үндүрген шиитпирлери бадыткап турар.

«Немец эвилелдиң» баштыңы Цогльман «эрге-чагырганы Брандтының чазааның катап ээлээринге шаптык таварыштырар дээш», ГФР-ниң парламентизинде чаңгыс аай оппозистиг фракция боор турар христиан-демократтыг эвилел ийикпе бавар христиан-социал эвилел дээш бадылаарынче бодунуң талалакчыларын кыйгырган.

Питерсоннуң чугаазы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың садыг министри П. Питерсон Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразынга садыг харылзааларын калбартыр күзелдиин чугаалаан. «Чогуур садыг харылзааларын катап тургузар арганы бистиң ийи чуртувуска бээр дугуржулга удавас чедип алдынар деп бодап турар бис» деп, Соңгу Калифорнияның делегей херектериниң талазы-биле чөвүлелиниң болгаш Калифорнияның садыг палатазының хуралынга Питерсон демдеглээн. «Ам делегейниң ийиги дайынының доозулган үезинден бээр бистиң аравыска турган шаптыктарны узуткаарынга таарымчалыг үе келген» деп, Питерсон медеглээн.

Совет Эвилели-биле чугаалажыышкыннар узамдыгып келген болгай деп, АКШ-тың садыг министри демдеглээн. Ооң чылдагааны болза чугаалажыышкыннар үезинде тургустунган айтырыгларның нарыны, ук айтырыгларны ийи чурттуң бот-боттарының эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлээр күзелдиң-даа болур деп, Питерсон чугаалаан.

АКШ биле Совет Эвилелиниң аразынга садыг харылзааларын калбартыры талаларның ийилдиринге ажыктыг деп, Питерсон медеглээн. Министрниң бодап турарын ёзугаар алырга, Совет Эвилели-биле садыглажыры садыг каражадаашкынын эвээжедир болгаш ажыл чоктарның санын кызырар арганы Каттышкан Штаттарга бээр. Көдээ ажыл-агый техниказын, машиналарын болгаш дериглерин бүдүрүп турарларга Совет Эвилели-биле садыглажыры черле ажыктыг.

Совет Эвилели-биле садыг дугуржулгазын чарарының чедип алдынганы «анаа-ла ажыл-ишчи дугуржулга чедип алдынганындан оранчок улуг ужур-дузалыг». Ол болза «америк кижи бүрүзүнүң кылыр ажыл-иштиг, айыыл чок болгаш чаагай амыдырал-чуртталгалыг болган турарынга» хамаарышкан чугула айтырыг.

Делегей политиказы биле даштыкы садыг сырый холбаалыг болгай деп, министр оон ыңай демдеглеп чугаалаан. «Политиктиг харылзааларның экижээн хире-чергези-биле садыг харылзаалары база калбарар. Ынчаарга садыг харылзааларының хөгжээн хире-чергези-биле политиктиг чөрүлдээлерни таарыштыр шиитпирлээринге сонуургал күштелир болгай» — деп, Питерсон чугаалаан.

Номнар делгелгези

ПЕКИН. (СЭТА). Делегейниң номнар чылынга холбаштыр ССРЭ-ниң КУР-да элчин черинге совет номнар делгелгези ажыттынган. Ук чылды Совет Эвилелиниң саналын ёзугаар ЮНЕСКО-нуң киржилгези-биле эрттирип турар.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга, В. И. Ленинниң амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга тураскааткан номнарны, ооң чогаалдарын база Кыдаттың революциязының болгаш культура төөгүзүнүң дугайында совет авторларның бижээн номнарын ук делгелгеде көргүскен. Совет Эвилелинге кыдат чогаалчыларның, шулукчулерниң орус дылга парлаттынып үнген чогаалдарын, олар-биле катай Ду Фунуң чыынды шүлүктер номун, Лу Синьниң тоожуларын, рассказтарын, Лао Шэниң тоожуларын, новеллаларын, Чжоу Ли-бонуң, өске-даа кыдат чогаалчыларның чогаалдарын база делгеп көргүскен.

Делгелгени ажыдарынга КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң ажылдакчылары, парлалга төлээлекчилери, даштыкы чурттарның журналистери киришкен.

Кады ажылдажылга

КАИР. (СЭТА). Араб чурттарга удур эжелекчи израиль дайын алды чыл дургузунда үргүлчүлеп келген берге байдалга таваржып турза-даа, Араб Египет Республика национал экономиказын хөгжүдериниң сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлеп турар. Каир парлалгазының демдеглеп турарын ёзугаар алырга, Египетке найыралдыг Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның көргүзүп келген, көргүзүп турар, дээштиг дузаламчы, деткимчези ол сорулганы чедип алырынга эң чугула үндезин болган.

Совет Эвилели-биле сырый кады ажылдажылга Египеттиң экономиказының хөй-хөй адырларынга чаагай салдарлыг болган. Совет-египет кады ажылдажылганың илерел демдээ чурттуң амыдыралынга улам улгадып турар ужур-дузалыг Асуанның гидроэнергетика комплекизи болу берген. «Аль-Ахрам» солуннуң бижээнин ёзугаар алырга, чүгле бо чылын безин 7,5 миллион акр үнүш-дүжүттүг черлерни кандаашкындан Асуан плотиназының ачызында камгалап алган.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

КЫРГЫС ССР. Москва районнуң «Кызыл октябрь» колхозунда диспетчер албаның организастаан. Фермалар болгаш бригадалар-биле доктаамал харылзаа тудар чорук техниканың ажылдап турарының дугайында медээни чогуур өйүнде алыр болгаш көдээ ажыл-агыйның хөй адырлыг бүдүрүлгезинде чамдык четпестерни шалыпкын чайладыр аргалыг апарган.

ЧУРУКТА: оператор Мария Раджапова диспетчер турар.

В. УТЕШЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаазы).

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайында, оларның сырый харылзааларының дугайында, коммунистиг тургузуушкунга демниг салыышкынының дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадыглары чурттуң бүгү булуңнарындан кээп турар.

УЗБЕК ССР

Красноводскиден ажылчыннар Ферганаының нефть болбаазырадып ажылдап кылыр заводунга он хонук дургузунда күзенчиг аалчылар болган. ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга тураскааткан ээлчегни олар узбек эштери-биле эрттирген.

Ийи бүдүрүлгениң коллективтерин хөй чылдардагы найыралдажылга холбаштырып келген. Бүдүрүлге чорудулгаларын механизастаарының Ферганада чедип алдынган бедик деңнелин Красноводскиниң аппаратчылары сонуургап турар. Завод конструкторларының чогаадып тургусканы авточүдүрүкчүнүң шыйыг төлевилелин олар алгаш барган. Анаадаазынга бодаарга бүдүн чартык катап хөй чүъктерни демир-орук вагоннарынга ол авточүдүрүкчүнүң дузазы-биле сыңырып болур. Өске-даа чаа чүүлдерни боттарынга ажыглаарын красноводчулар шиитпирлеп алган.

Красноводчуларның чораанынга узбек нефтичилерниң база сеткили ханган: бүдүрүлгеде кээп турар туркмен нефтиден ак өңнүг нефть продуктуларны алырының дуржулгазы-биле олар таныжып алган. Күш-ажылдың мурнакчы аргаларын пропагандалаарының чаа солун методтарын Красноводскиден келген эштер база чугаалап берген.

Чарыш чаагай үре-түңнелдерни берип турар. Ферганаңың нефть болбаазырадып ажылдап кылыр заводу чыл эгезинден бээр чүс-чүс муң рубльдиң продукциязын пландан ажыр бүдүрген. Ол үениң дургузунда Красноводскиниң ажылчыннары онаалдага немей муң-муң тонна нефть продуктуларны чүдүрүп чорутган.

Фергана.

В. ТАТАРИНОВ.

ЛИТВА ССР

Каунастың Дзержинский аттыг заводу таарыштырылга-чондурулга кылыр станоктарны массалыы-биле бүдүрерин шиңгээдип алган. Чаа машиналарны ажылдап кылырынга литва инженерлер-биле кады Россия Федерациязындан, Украинадан, Белоруссиядан, Армениядан конструкторлар киришкен.

Таарыштыр санаарының оптиктиг системазы-биле чепсеглеттинген чаа станоктарга кезектерни ийи микрон чедир ылап ажылдап үндүрүп болур. Специалистерниң бодалы-биле алырга, даштыкы фирмаларның ол янзылыг дээре дээн станоктарындан олар дудак чок.

Украин өңнүктер хөделдирикчини станоктаа аңгы тургузарын сүмелээн болгаш ону ынчалдыр кылырының аргазын ажылдап кылган. Башкарылга чериниң чаа конструкциязын тургузарынга Ереванда специалистер дузалаан. Ооң ачызында станокта ажылдап турар кижи олура-даа ажылдап болур.

Дайын соондагы чылдарда тывылган литва станок тудуушкуну республиканың индустриязының ам кол адырларының бирээзи апарган.

Вильнюс.

Р. ЧЕСНА.

МОЛДАВ ССР

Молдавияга бүдүрүп үндүрген насостарның дөрт марказынга шынарның күрүне демдээн тывыскан. Пластиктиг бүдүмелдерниң Москвада эртем-шинчилел институду болгаш Тбилисиниң кара металлургия институду шак ындыг бедик шынарны чедип алырынга улуг дузаны чедирген.

Насостарның мотокурлавырының ийи катап бедээни чогаадыкчы дем каттыштырылгазының түңнели болган. Саналгаларның көргүскенин ёзугаар алырга, шынар демдээн тывыскан ол кылыгларны чурттуң улус ажыл-агыйынга ажыглаары чылда үш миллион чыгам рубльди камнап алыр арганы бээр. «Молдавгидромаш» заводтуң бүдүрген продукциязы бүгү акы-дуңма республикаларда болгаш даштыкы 20 чуртта калбак сураглыг.

Кишинев.

Л. ХАЛАШ.

АРМЯН ССР

Ереванның Ленин аттыг комбинадының бүдүрүп үндүрген торгузу чараш болгаш эдилелге эптиг. Ол чараш торгу пөстер бодунуң өңүнүң болгаш шынарының талазы-биле садып алыкчы херээженнерге аажок таарышкан. Ол дырышпас болгаш өңүн чидирбес, эдилели база үр. Кироваканда кылымал волокно заводунга кылып үндүрген ацетаттыг удазыннардан ол торгуну бүдүрүп турар.

Ленин аттыг комбинат бодунуң 20 чылын демдеглеп турар. Москваның, Ленинградтың, Ивановонуң, Климовскиниң, Тбилисиниң болгаш Бакунуң бүдүрүлгелери ооң төөгүзүнге чырыткылыг арыннарны киир бижиткен. Комбинаттың тургустунарынга олар үнелеп четтинмес дузаны чедирген: техниктиг документацияны болгаш дериглерни чорудуп берип, бүдүрүлгечи кадрларны белеткеп берген.

Ам ол комбинатты чаарты дерип турар. Ону кылырынга база дагын өңнүктер дузалажып турар. Хөй күш үнер ажылдарны механизастаарынга, бүдүрүлгени чаарты чепсеглээринге Москваның, Ленинградтың, Киевтиң, Бакунуң специалистери идепкейлиг киржип турар. Ташкенттиң, Харьковтуң, Тбилисиниң машина тудуушкун ажылчыннары амгы үениң дериин чорудуп берип турар. Чаарты дериишкин доостурга армян торгу бүдүрери улам өзер.

Ереван пөс-таавычыларның найыралдыг, хөй национал-дыг коллективи ССРЭ-ниң 50 чылынга алдар болдурган күш-ажылчы ээлчегде туржуп турар.

Ереван.

В. МАНУКЯН.

ВЕНГРИЯ. Республиканың мурнуу талазында Сегед-Альдье деп нефть болгаш газ-биле байлак чер чурттуң газка хереглелин хандырып турар. Ол черниң бойдус байлактарын каш-ла чыл мурнунда казып тып эгелээн.

ЧУРУКТА: кайызынга-даа 400 кубометр газ кирер шыгжамырлар.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

20 чыл оюнуң байырлалы

БЕЛГРАД. «Ина-нафтаплин» каттыжыышкынның ажылдакчылары Хорватияның Дони-Михоляц хоорайының чоогунда нефть байлактыг «Беничанцы» деп черни ажыглалга кииргени-биле капсырлаштыр ук каттыжыышкынның тургустунганының 20 чыл оюн демдеглээн.

«Беничанцы» — «Ина-нафтаплинниң» чээрби чыл дургузунда илередип тыпкан, ажыглалга кирген нефть байлактыг чээрбиги чери. Ооң нефтизи 2 муң метр ханы чер иштинде болгаш чылдың-на 230 муң тонна «кара алдынны» бээр. Чүгле бо чылын безин 2,3 миллион тонна нефтини казып тывар арганы ук каттыжыышкынга ол бээр.

«Ина-нафтаплин» бодунуң догуннап келгениниң үшкү он чылының эгезинде төөгүзүнүң чаа үе-чадазын эгелээн: Адриат далайның дүвүнден нефть дилеп тывар ажылдарның фронтузу калбарган.

(СЭТА).

Бойдус—бистиң байлаавыс

АРГА-АРЫГНЫ КАМГАЛААР

Юбилейлиг чылдың тос айларында Тываның арга-ыяш ажылдакчылары эвээш эвес ажылдарны кылган. Арга-арыгны бойдустуң бүгү халаптарындан камгалаар хүлээлгезин олар багай эвес күүсеткен болгаш ам «Бойдусту камгалаарын улам ыңай экижидер болгаш бойдус курлавырларын чөп ажыглаар талазы-биле хемчеглер дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыыжының дөрткү сессиязынга чугаалашкан айтырыгны, ол талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Доктаалын чон ортузунга пропагандалап, тайылбырлаар ажылды калбарткан.

Амгы үеде Тывада 200 хире лесник бар, ыяш ажыл-агый бүрүзүнде салбырларда өртке удур дружиналарны, а ыяш ажыл-агый черлеринде өртке удур станцияларны тургускан, олар машиналар болгаш тракторлар-биле дериттинген. Чараш, арга-арыг-биле байлак Тываның Тожу девискээринде арга-арыгны тускай машиналарның, ужар чүүлдүң дузазы-биле хайгаарап, янзы-бүрү халап-айыылдан камгалап турар.

Арга-арыгны камгалаар талазы-биле боттарының улуг-хуузун киирип турар дуржулгалыг кижилер бисте хөй. Оларга Кызылдың авиарайонунуң ужудукчу-хайгааракчызы Р. Халиков, Сарыг-Септе авиасалбырның ужудукчу-хайгаараанчызы А. Гольнев, парашют-өрт албанының инструкторлары А. Михайлов, В. Кушнер болгаш өскелер-даа хамааржыр. Бо кижилер арга-арыгны камгалаарының хүндүлүг албанынга он ажыг чылдарда ажылдаан. Бай-Хаакта болгаш Тоора-Хемде ыяш ажыл-агый черлериниң директорлары И. Романенко, В. Новиков олар барык 20 чылдарда ол черлерге директорлап, бойдус камгалалының херээнге бараан болуп келген. Тес-Хемде ыяш ажыл-агый чериниң улуг лесниги Д. Доржу дээди эртемни чедип алгаш, он ажыг чылдарда бо чугула ажылга кызымак ажылдап келген.

Амгы үеде өртке удур комплекстиг хемчеглерни ажылдап кылган, ынчангаш арга-арыгга болган өрттерни улуг өөскүтпейн өжүрүп алыр арга тургустунган. Чижээ, бо чылын чылда өрттүң ортумак хемчээли 1953 чылга бодаарга, 30 катап кызырылган. Сөөлгү беш чылда кыпкан өрттерниң бирээзиниң шөлү 3,5 га болган.

Тожу, Тес-Хем, Барыын-Хемчик районнарның ыяш ажыл-агый черлери арга-арыгны өрт халавындан серемчилелдиг камгалап турар. Бо черлер чон ортузунга массалыг тайылбыр ажылын өске черлерден дээре чорудуп, аң-меңни, куштарны камгалаар талазы-биле таныдылга ажылын чорудуп турар.

Арга-арыг — бистиң байлаавыс, ол 20 муң янзы-бүрү аттыг продукцияны кижилерге хайырлап турар. Арга-арыг — агаарның улуг таарыштырыкчызы, санитары, чер, сугнуң камгалакчызы. Бистиң шынчы ногаан өңнүүвүстү камгалаары — кижи бүрүзүнүң херээ.

Ф. ГВОЗДОВСКИЙ,
республиканың ыяш ажыл-агый эргелелиниң арга-арыгны камгалаар талазы-биле кол технологу.

САГЫШ ЧОВАНГЫР ЭЭ

Арга-арыг болза чүгле агаарны арыглап турар эвес, харын амыдыралдың эң чугула хереглелиниң үндезини болуп турар.

Ынчангаш арга-арыг курлавырын камгалаарынче партия, чазак улуг сагыш салып турар. Ыяшты одаар чүүлге ажыглаарын эвээжедип, аңаа хөмүр-дашты, бойдус газын, торфту, электроэнергияны калбаа-биле ажыглап турар. Бир кубометр ыяштан хөй метр пөстү, 19 кг ажыңдыны, 20 литр чедир ыяш спиртин бүдүрүп ап болур. Ооң ол хире ажыктыын барымдаалааш, бистиң чуртувуста чыл бүрүде кезип турар муң-муң гектар арга-ыяштың 60—70 хуузун катап тарып өстүрүп турар.

Ылаңгыя арга-ыяшты өрттен камгалаар чугула херекке улуг үлүг-хуузун киириштирип турар кижилерге Куулар Ундаевич Седенни хамаарыштырып болур. Ол 60 харлаарынче чоокшулаан. Бойдус камгалаар ниитилелдиң кежигүнү. Эрткен чылын арыгга болган өртү эскерип кааш, ону бодунуң күжү-биле өжүрген, ол өрт ыяш сөөртүп чораан трактористтиң таакпылаанының уламындан өскээнин ол тодараткан.

Куулар Ундаевич бо чылдың апрель 30-де бодунда быжыглаттынган кодан хоюн кадарып чораш, өрт үнгенин көрүп кааш, ол-ла дораан 4 кижини эвилелдеп алгаш, ону өжүрүп каарга, ырак эвесте база чалбыыл кызаңайнып эгелээн. Школачы оолдар от шап, өрт үндүргенин илереткеш, оларны башкыларынга дыңнадып, өөреникчилерниң ада-иелерин торгаан.

Хоочун малчын, хөй-ниитичи Куулар Седен бо чылын төрүүр 100 хойга онаапшыр 106 хураганы, хойдан-на 2,5 кг дүктү алгаш, социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Бодунуң күжү-биле 12 тонна сигенни белеткеп албышаан, 10 тонна одекти бөлүп, кажаазының көржеңин хоорга, септеп алган. «Чыраа-Бажы» совхозтуң дирекциязы ону өртектиг бараанннар-биле каш удаа шаңнаан.

Куулар Ундаевич мурнакчы малчын боордан аңгыда бойдуска база ындыг сагыш човангыр ээ болуп, бо талазы-биле хайгааралды кажан-даа кошкатпайн турар.

М. ЧАШ-ООЛ,
лесник.

Чаа сезон ажыттынган

ТЕАТР—КӨРҮКЧҮЛЕРГЕ

ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга уткуштур Тываның хөгжүмнүг шии театрының чаа сезонунуң ажыттынар деп турарының бүдүүзүнде бистиң корреспондентивис театрның кол режиссеру, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Син-оол Лакпаевич Оюнга ужурашкаш, чаа ажыттынып турар сезонда театр көрүкчүлерге кандыг шиилерни бараалгадыр деп турарыл, оон дугайын кыскаазы-биле чугаалап бээрин дилээн. Син-оол Лакпаевичиниң чугаалааны болза:

— Бистиң театрның бо ажыттынып турар сезонда көрүкчүлерге бараалгадыр шиилериниң шуптузу ССРЭ-ниң 50 чыл оюн төлептиг уткууру-биле сырый холбашкан.

Делегей болгаш орус класиктиг чогаалдар В. Шекспирниң «Ромео биле Джульеттазы», А. Островскийниң «Сөөлгү когаралын», ол ышкаш Степан Сарыг-оолдуң сөзүнге композитор Р. Кенденбильдиң аялга бижээни «Чечен биле Белекмаа» деп хөгжүмнүг тоолун, белорус драматургтуң «Шииткел» деп шиизин көрүкчүлерге бараалгадыр бис. Бо шиилерниң аразында «Шииткел» деп шиинин ССРЭ-ниң 50 чылында тураскааттынганын онзалап демдеглээр апаар.

Өске улустарның культуразы-биле таныжылга болгаш оларны тыва чонга тарадыры база бир кол сорулгавыс болуп турар.

Белеткеттинип турар шиилер база бар. Оларга дагестан драматург М. Яхяевтиң «Куда соңгаарлаттынмас», С. Сүрүң-оолдуң «Оон дугайы соонда»... деп комедиялары хамааржыр. Оларны режиссерлар Сагды Калр-оол, Иван Комбу тургузуп турарлар.

Курлавырывыста шиилерден Кызыл-Эник Кудажының «Далай дүвүнде дангына» деп комедиязы, Степан Сарыг-оолдуң сөзүнге Алексей Чыргал-оолдуң бижээн аялгазы-биле тургускан «Хүннүң ыраажылары» деп шиизи бар.

Ам тургустунуп турар шиилерниң аразында «Келдерел-биле» деп шии бар. Ону орус бөлүк ойнаар.

Театрның ажыл-чорудулгазының кол-ла угланыышкыны ССРЭ-ниң 50 чыл оюн төлептиг уткууруңче угланган болгаш көрүкчүлерге солун шиилерни бараалгадыры-биле кызып ажылдап турарын ол түңнеп чугаалаан.

М. БАЯНОВИЧ.

Москваның Таганкада шии болгаш комедия театрында чогаалчы Б. Васильевтиң тоожузун ёзугаар Ю. Любимовтуң тургускан «Маңаа даң хаяазы эрте чырыыр...» деп шиизи улуг чедиишкиннииг үнүп турар.

Шииниң үндезини болган тоожунуң авторун, тургузукчуларын болгаш кол роль — старшина Васковтуң ролюнуң күүседикчизи артист В. Шаповаловту 1972 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскырының конкурузунга киирген.

ЧУРУКТА: шииниң бир көргүзүү. Солагай таладан оң талаже: Кирьянова — артист В. Радунская, старшина Васков — артист В. Шаповалов, Рита Осянина — артист И. Кузнецова.

М. СТРОКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Байкара Дамчаевич Хөвеңмей

1935 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, ССРЭ-ниң Чогаалчылар болгаш Журналистер эвилелдериниң кежигүнү, республиканың (РСФСР) персоналдыг пенсионеры Байкара Дамчаевич Хөвеңмей хенертен мөчээн. Ооң бүгү амыдыралы Тывага культура тургузуушкуну-биле холбашкан. Б. Д. Хөвеңмей 1930 чылда 15 харлыг оол тургаш, Кызыл типографиязынга кээп ажылдай берген болгаш солуннарның, үжүглелдерниң эң баштайгы өрүкчүзү, тыва бижикти нептередириниң идепкейлиг пропагандизи апарган. Аныяк Хөвеңмей бодунуң баштайгы шүлүктерин ынчан «Шын» солуннуң арыннарынга парлады эгелээн. 1936 чылда Тываның баштайгы журналистериниң бирээзи Б. Д. Хөвеңмей «Шын» солун редакциязының харыысалгалыг секретарынга ажылдай берген. Тываның чогаалчылар организациязының секретары болу берген. Байкара Дамчаевич арево, партия ажылынга база ажылдап, Тываның Совет Эвилелиниң составынга бактаал киргениниң соонда —облкүүскомнуң секретарынга ажылдап чораан. Ол каяа-даа ажылдап тургаш, чогаалчы бодунуң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын соксатпайн келген. Ооң чогаалдарының кол-кол темалары — орус, тыва улустарының аразында найыралын. Коммунистиг партияның херээнге бердингишкинни, совет патриотизмни илередип көргүзери турган. Ол акы-дуңма улустарының хөй-хөй шүлүкчүлериниң чогаалдарын тыва дылга очулдурган.

Байкара Дамчаевич сөөлгү чылдарда СЭКП обкомунуң партия архивин эргелекчилеп турган, кадыының байдалының аайы-биле бо чылдың апрельде пенсиялай берзе-даа, ССРЭ-ниң юбилейинге тураскааткан культура ажылдарын чорударынга киржип келген. Республиканың культура тургузуушкунунга ооң ачы-хавыязы «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле, ТАР-ның «Республика ордени»-биле, ийи медаль-биле демдеглеткен. Аңаа Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тывыскан. Культураның биче сеткилдиг ажылдакчызының чырык овур-хевири бистиң сагыш-сеткиливиске кезээде уттундурбас артар.

Бөлүк эштери.

ПАРЛАЛГА ЧАГЫДЫЛГАЗЫ

Барыын-Хемчик районда сентябрь төнчүзүнге чедир 6497 солуннар болгаш журналдар чагыттынган. Чагыдылга Кызыл-Мажалык ортумак школаның, тубдиспансер, поликлиниканың, газ ажыл-агыйы, харылзаа белдириниң, Күрүне банкызының Кызыл-Мажалык салбырының, шериг комиссариадының, № 1 көжүп чоруур механизастаан колоннаның коллективтеринде болгаш «Барлык» совхозтуң төвүнде, Аксы-Барлык, Хөнделен салбырларында организастыг, шалыпкын чорун турар.

Солун, сеткүүл чагыдылгазы эгелээнден бээр бир ай ажыпдаа турза, ВЛКСМ райкомунуң, райкүүскомнуң культура килдизиниң, Пионерлер бажыңының, районнуң, кедээ ажыл-агый эргелелиниң, Кызыл-Мажалык суур Советиниң, мал баазазының болгаш эът комбинадының коллективтеринде чагыдылга ам-даа эгелевээн. Ол дээрге ук коллективтерде партия организациялары парлалга чагыдылгазын херекке албайн турарының херечизи-дир.

Кандыг-даа орулга алачайгаар боду күүсеттине бербес, ону күүседирде организакчы удуртулга негеттинер болгай. Ынчангаш коллектив бүрүзүнүң удуртукчулары, ында партия организациялары чон ортузунга парлалганың политиктиг ужур-дузазының дугайында тайылбыр ажылын күштелдирип, 1973 чылдың парлалга чагыдылгазын чединишкинниг чорудары чугула.

Т. ТАЛГАНЧИК.

* * *

Улуг-Хем районнуң Баян-Колда харылзаа салбыры (эргелекчизи В. Ховалыг) 1973 чылдың солун, сеткүүл чагыдылгазын сентябрь 1-ден эгелеп организастыг эгелээн. Парлалга чагыдылгазының талазы-биле чарышты хойжу бригадалар, бода мал фермалары, кудумчу комитеттериниң аайы-биле парлалганың хөй-ниити тарадыкчылары болгаш почтачылар организастап турар.

Эрткен чыл-биле деңнээрге, бо чылын солун чагыдылгазы эки организастыг, шалыпкын чорун турар. Ам безин «Шын» солун — 150, «Тываның аныяктары» — 100, «Тувинская правда» 15 экземпляр чагыттынган. Парлалга тарадылгазының талазы-биле башкылар З. Дүвен, Б. Балчый-оол, хой бригадазының бригадири О. Лапчаа, почтачылар С. Донгак, З. Доржу олар эң идепкейлиг кызымак ажылдаан.

Баян-колчулар өг-бүле бүрүзү чагыдылгалыг турар сорулганы салган. Чамдык өг-бүлелер 3—5 чедир экземпляр солун, сеткүүлдү чагыткан. Ындыгларга А. Тас-оол, М. Салчак, Ч. Байкара, С. Монгуш, Л. Беген, К. Дүрбүлек база өскелер-даа хамааржыр.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ИЙИ КОЖА СУУРДА

(Орук демдеглелинден)

ЫРБАНГА

Ыяш белеткекчилери чурттап турар Ырбан суур чылдың-на экижип, чаа тудуглар немежип турарын кол оруктан хайыы-ол суурга чеде берген кижи эскерип каар.

Суурнуң өске чурттакчыларын санаваска, республика тудугларынга ыяш белеткеп турар штаттыг ажылчынның саны безин 195.

Ырбанчылар боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны чыл бүрүде чедимишкинниг шиитпирлеп, хүлээлгелерин ажыр күүседип чаңчыккан. Олар бо чылын база эки ажылдаан: юбилейлиг чылда 70 муң кубометр ыяшты суг оруу-биле Кызылче чорударлаанын барык күүседипкен. Ажылдап билир кижилер дыштанып база билир ужурлуг. Маңаа хамаарыштыр чамдык бодалдарны илередири артык эвес хире. Чүге дизе, Ырбан тайга-сын аразында, Бии-Хемниң унунда чурумалдыг черде турар. Бойдус бодун каастаан ол суурну үлегерлиг суур кылдыр экижидер аргаларын турбужа, ону боттандырбайн турары хомуданчыг-дыр.

Суурнуң кайы-даа кудумчузунга чораан көөрге, санитарлыг байдал багай: магазин чанында чамдык бажыңнар эрткен чылдардагы кур богун безин кудумчуже үндүр төп каан, бажыңнарның херимнери үрелип калгылаан, оолап мал-маган кайы хамаан чок, шуужуп турар.

Каш чыл бурунгаар Ырбан суурнуң чурттакчылары спорт ажылын сегилдери-биле стадион тударын шиитпирлээн. Ону доңгаардыр херимнеп каан ол-ла. Аңаа чайгы Ногаан театр тудуп алыр дээш, сцена тавазын салган, каш ыяш олуртуп каан. Ыңдыг стадионга кым баар боор, ооң ёзулуг «ээлери» — чурттакчыларның азырал хаваннары апарган.

Стадион ажылдавас болгаш дыштанырынга таарымчалыг өске-даа массалыг хемчеглер боттанмайн турар болганда,— күш-ажылчы хүн төнерге-ле чамдык кижилер боданып эгелээр:

«Ажыл шагы төне берген
хостуун,
Аңнаалы бе, чорууулу бе
канчаал?

Канчаал?— деп айтырыгны хөй янзы утказыг билдири чугула: аңнаары дээрге хуусаалыг болгай, кат-чимис, мөөгү болгаш өске-даа чайгаар бүткен байлактарны чыгаш күрүнеге дужаап турар кижилер мында база эвээш.

— Чорууулу бе!— деп айтырыгга харыылаары база берге чорду.

— Кайнаар?— деп удур айтырар ужурга таваржыр.

А культура одаа-клубче барза чүл? Аңаа чүгле кино үнүп эгелээрге чоп чыглыр, өске оюн-концерт, лекция, беседа копчут ховар болуп турар. Клубтуң даштында херимин ында-мында үреп каапкан.

Суурда көскү агитацияның чүүлдерин каш чыл бурунгаар кылган. Оларның чамдыызы оңуп, үрелгилээн. Плакат, лозуңнарны чаартып, дүрген эде кылыры негеттинип турар. Өске-даа үүрмек четпестер суурда чок эвес. Ону чайладыр алырының хемчеглерин алыр болза, үстүнде чүүлдер турбас ийик. Сыстыг-Хем кодээ Соведи (даргазы А. Качаева) бо чылын бойдус камгалалының дугайында айтырыгны Советтиң сессиязынга-даа, күүскомга-даа тургускан.

Бойдус чурумалынга хүрээлеткен Ырбан суурну үлегерлиг суур болдуруп алыр арга бар. Чыл бүрүде олуртуп турар ыяштарны малга үрегдетпес херек, а кажаа, херимнерни кылыр дилиг материалды база-ла суурда белеткеп турар. Чурттакчы бүрүзүн бо ажылче эвилелдеп, негелдени күштелдирер болза, суур чаагайжыдылгазы экижиир. Өске айтырыгларны СЭКП-ниң Тожу райкому, райкүүском шиитпирлеп, ырбанчыларга дуза чедирери чугула.

СЫСТЫГ-ХЕМГЕ

Күрүнениң аңныыр-тывыш ажыл-агый чериниң аңчылары, балыкчылары, өске-даа белеткекчилери хүлээлге, даалгазын күүседип, хүндүткелди чаалап алган кижилер-ле болгай.

Сыстыг-хемчилер суур чаагайжыдылгазын шиитпирлээрде элээн бергелерге таваржып турар. Ук суур Бии-Хем болгаш Сыстыг-Хемниң белдиринде. Үер улуг чылдарда ол ийи хемниң суу савазын ашкаш бажың-балгаттың аразы-биле агып, огородтарны безин «чуүй шаап» аппаар. Ылаңгыя бо чылын ындыг болган.

Суг ажар черлерни дуглап, чалдаар чаңгыс бульдозер дилеп, ол черниң администрациязы айтырыг тургузарга, бистиң республиканың Мелиорация министерствозу ол дилегни херекке албааны канчап-даа таарышпас.

Суурнуң туружун өскертип, тудуг кылырының айтырыгларын база көрүп турар-ла харын. Ол дээрге дораан шиитпирлеттинмес улуг айтырыг, ынчангаш сыстыг-хемчилер бо талазы-биле улуг идегелин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Аңныыр-тывыш ажыл-агый талазы-биле эргелелинге илергейлеп турар. Бо айтырыгны ол чер шиитпирлээр ужурлуг.

Тоора-Хемде ыяш ажыл-агый чериниң Сыстыг-Хемде участогу (начальниги Г. Марков) бойдус камгалалынга хамаарышкан тайылбыр ажылын чорутпайн турар. Ол участокта 5 лесниктиң ажылын эш Марков орта удуртуп шыдавайн турар, харын почта черинде база бир ажыл дакпырлап турар. Ооң түңнелинде ол — лесник-даа, харылзаачы-даа эвес апарганы илдептиг. Почта салбырының начальниги эш Маркова солун, сеткүүл чагыдылгазын чедир организаставаан, почта тарадылгазын озалдадып турар. Бо байдалдарга хамаарыштыр хемчеглерни дарый алыр болза чогуур.

8 КГ СЫЫН МЫЙЫЗЫ

Каш чыл бурунгаар аңаа чораш, «Сын бажында — сыын, сырга бажыңда — диңмэ» деп, эгелиг материалды бижиримге, «Шынга» үндүрген чүве. Сыстыг-Хемде күрүнениң аңныыр-тывыш ажыл-агый чериниң Дус деп черде сыын фермазының дугайында бодалдарны аңаа бижээн турган.

Бо удаада аңаа база чедип, таныштым. Ындыг ферманың ажыы бар бе, азы чок бе деп айтырыг тургустунуп келирдир. Чүге дизе, улуг-биче сыын, мыйгак беш чыл бурунгаар 26 санныг турган, амдаа 40 четпээн. Сыынның өзер байдалы онзагай харын, ынчаарга бо темп кончуг оожум-дур.

Улус ажыл-агыйының кандыг-даа адырларының бүдүрүлгелери чүгле орулгалыг ажылдаар негелдени СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында айыткан. Сыстыг-Хем кураңныыр-тывыш ажыл-агый чери сыын азырап турарындан чаңгыс-даа копеек орулга албайн, харын карылгага таваржып турар.

Сыыннарны ийи кижи ажаап, хайгаарап турар. Оларның бир айда алыр ортумак шалыңы 144 рубль, азы бир чылда шөлээ акшазын катай санаарга, барык 1900 рубль болуп турар.

Ынчаарга 30 ажыг сыын-мыйгакты бичии девискээр иштинге азырарга 60 тонна сиген, 30 тонна холуктуг чем ылап-ла негеттинер. 60 тонна сигенни белеткээринге 1080 рубльди чарыгдаар, а 30 тонна холуктуг чем садып алырынга 4500 рубльди үндүрер апаар. Оон аңгыда каш сыын мыйызы кезеринге хөй кижи, аът-күш эвилелдээр чорук чылдың-на болуп турар. Аңныыр-тывыш чери сыын фермазын тударынга 18 муң рубльди чарыгдаан, оон бээрле орулга чок ажылдап келген. Ажыл төлевиринге, сыыннарга сиген, холумак чем белеткээринге чылда үндүрүп турар чарыгдал эвээш эвес деп чүвени үстүнде саннар херечилеп турар.

Оон чайлаар арга бар бе? Мону өөренип көөрү черле чугула. Туранда күрүнениң аңныыр-тывыш чери база-ла 40 ажыг сыын-мыйгактыг. Туранда орук-чирик эки, сыыннарга аъш-чемни белеткеп алырынга эптиг чүве болганда, Сыстыг-Хемниң 30 ажыг сыын, мыйгаан Туранче чедирип, каттыштырза черле чептиг эвес бе деп бодал база бар. Бо айтырыгны ынчаар шиитпирлээринге Сыстыг-Хем аңныыр-тывыш ажыл-агый чери удурланмайн турар.

Ажыл-агыйны төптүдүп, улгаттырарының эргежок чугулазын партияның XXIV съездизиниң шиитпирлеринде база айыткан. Бир эвес бо ийи ферманы каттыштырып, чогуур түңнел үндүрбес болза, Сыстыг-Хемниң сыын фермазы бо чылын ышкаш чүгле 8 кг консервалаан сыын мыйызы берип, херек шиитпирлеттингиже чедир карылгалыг ажылдаары илдең-дир.

Орук демдеглелинге киирген четпестерни үүрмек деп санап болбас, оларны чайладыры негеттинип турар, оларны чайладып ап-даа болур айтырыглар. Кол-ла чүве — чогуур хемчеглерни ап, ооң күүселдезин чедип алыры болур.

А. АНР,
«Шынның» тускай корр.

телевидение

ОКТЯБРЬ 6-ДА

МОСКВАДАН

15.00—Дамчыдылгалар программазы. 15.05 — Медээлер. 15.10 — Өңнүг телекөргүзүг. Уругларга. «Мээң өңнүүм Мартын». Мультфильм. 15.20—«Цирктиң оттары». 16.10—16.20—Чапсар. 16.20— Хөй сериялыг урап-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. «Артур Беккер». ГДР 3-кү серия. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30 — Өңнүг телекөргүзүг. «Төрээн чериниң аялгалары». Эстон ССР-ниң Тартус университединиң улустуң уран чүүл ансамблиниң концерти. 19.05— «Эртемниң болгаш культураның чугула айтырыглары». Бөлүк дамчыдылгаларының эгези. Академиктер В. И. Попков болгаш И. П. Герасимов олар дамчыдылгага киржип турар.

КЫЗЫЛДАН

19.35 — Телемедээлер. 19.55 —«Сары-Челек». Эртем-нептередилгелиг фильм. 20.05 — «Шалыпчы күш-ажылывысты — беш чылга». 20.40—«Хүннүң дээскиннии». Документалдыг фильм. 20.55—Телемедээлер. 21.05— Чарлалдар, реклама. 21.10— «Калейдоскоп». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

22.30 — Өңнүг телекөргүзүг. «Кежээки аялгалар». К. Орбелянның удуртулгазы-биле Арменияның күрүнениң эстрада оркестриниң концерти. 23.00—«Үе». Информастыг программа. 23.30—01.15—Өңнүг телевидение. Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак» (Москва) — «Динамо» (Москва). В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге хар, чаъс чаар. Барыын угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы даглыг районнарга 2—7, өскелеринге 7—12 градус чылыг болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 7—9 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТЯБРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Эрги амыдыралдан драма» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дээрги Володыевский» (1-ги, 2-ги кезектери) 15.00, 20.00 шактарда. «Ынакшылдың назыны» 18.10 шакта.

«КАА-ХЕМ»: «Мальчиш Кибальчиш дугайында» тоол 10.00 шакта. «Рам биле Шиам» (1-ги, 2-ги кезектери) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультчыдылар 10.00, 13.40 шактарда. «Ак хат айтыкчызы» 11.40, 14.50 шактарда. «Эффи Брист» 16.30, 18.50, 20.50 шактарда.

СЭКП обкомунуң партия архивиниң эргелекчизи чораан республиканың (РСФСР) персоналдыг пенсионери

Байкара Дамчаевич ХӨВЕҢМЕЙНИҢ

хенертен мөчээнин СЭКП обкомунуң партбюрозу, профэвилел комитеди болгаш аппарады кажыыдал-биле дыңнадып, мөчээн кижиниң өг-бүлезинге, төрелдеринге, чоок кижилеринге ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

1935 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, Тываның хоочун журналистериниң бирээзи, республиканың (РСФСР) персоналдыг пенсионери, чогаалчы

Байкара Дамчаевич ХӨВЕҢМЕЙНИҢ

хенертен мөчээнин «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуннарының редакцияларының, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң коллективтери, Тыва АССР-ниң Чогаалчылар болгаш Журналистер эвилелдериниң баштаар черлери, республика типографиязының коллективи ханы кажыыдал-биле дыңнадып, мөчээн кижиниң өг-бүлезинге, төрелдеринге, чоок кижилеринге кажыыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 21-47 үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн баргаза 32-75 Телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01347.